

Juhász Tamás

G. van den Brink – C. van der Kooi: *Christelijke dogmatiek. Een inleiding*

Ma már senki sem olvas könyvet. Hát még egy 900 oldalas dogmatikát? (Nemrég egy angol nyelvből lefordított ezeroldalas regényt olvastam. Több mint három hónapig tartott az elolvasása, pedig rendkívül érdekesítő volt.) Mielőtt túl gyorsan nemet mondunk erre a kérdésre, szögezzük le azt a tényt, hogy ezt a könyvet – bár még a kezünkbe sem került – már legalább kilenc ember ismeri, forgatta: négy erdélyi református lelkipásztor fordította, két másik határon túli lelkipásztor-tanár ellenőrizte, egy hetedik ember lektorálta, Visky Béla részletes előszót írt hozzá, és végül szerénységem kapta azt a feladatot, hogy itt most ismertesse. Tehát kilencen már olvastuk, és biztosan lesz még – nem kilenc, hanem kilencven, majd kilencszáz – további ember, aki olvasni fogja.

A terjedelemmel kapcsolatban hadd mondjam el Ries Nieuwkoop lelkipásztornak (a teológia barátjának és számos, az Exit Kiadónál megjelent teológiai munka promotorjának és mecénásának a „huncutságát”: január közepén megkérdezett engem e-mailen, hogy vállalnám-e egy nemrég lefordított és az Exitnél hamarosan megjelenő dogmatika ismertetését. Mivel ismertem a Ries Nieuwkoop által elindított és támogatott számos Exit-könyvet, úgy gondoltam, hogy most sem lesz 2-300 lapnál vaskosabb, ezért igent mondtam. Ha akkor mondta volna: Vigyázz, Tamás, mert 900 lap lesz, nem vállaltam volna. De amikor megjött a világháló közvetítésével a könyv PDF-változata, majd február közepén a nyomtatott könyv is megjelent, már késő lett volna nemet mondani.

1. Visky Béla az előszóban az 1Kir 8,27-re hivatkozik: „Salamon jól tudja: az egek egei sem fogadhatják be a Magasságos dicsőségét, mennyivel kevésbé az emberkéz alkotása – és templomot épít az Úrnak. A mindenkori teológus sem kerget délibábot, és nem képzelet, hogy bármily vaskos mű fedőlapjai közé befoghatná az Örökkévaló végtelen titkát – mégis könyvet ír, olykor a mértékadó keresztyén tanítás igényével. Tárgya előtti megrendülése nem némítja el, hanem éppen ez az, ami állandó keresésre hajta: fegyelmezett, rendszeres, precíz munkára, és ennek nyomán szabatos, tiszta beszédre.”

Magam is osztom ezt az elismerést a szerzők iránt: ez a könyv egyszerre tanúskodik bibliai kegyességükről és tudományos akribiájukról.

2. Visky Béla részletes előszava, és a könyv elején található részletes tartalomjegyzék, illetve a 16 fejezet élén mindenütt felsorolt célkitűzések, amelyek mintegy a terjedelmes fejezetek további felosztását adják, nos, mindez mentesít engem attól, hogy a nagy művet itt tartalmilag ismertessem. Viszont átveszem Visky Béla sommás ítéletét, amelyben a könyvet jellemzi, mert ezt a nézetét is osztom.

A két szerző és műve biblikus, de nem biblicista; hitvallásos, de nem hagyja figyelmen kívül a hitvallások keletkezésének történelmi körülményeit; tárgyilagosan tudományos, de nem száraz, mert a megigazító hitben szenvedélyesen elkötelezett; egyszerre klasszikus és újszerű (utóbbi abban az értelemben, hogy a mai kihívásokat és a régi tapasztalatokat kreatív módon kapcsolja össze); ige- és Krisztus-központú, de ez a barthi látásmód nem akadályozza meg a szerzőket abban, hogy az evangéliumi üzenet „kapcsolópontjait” az emberi egzisztencia minden dimenziójában kutassák; a szigorúan vezetett logikai-fogalmi következetesség mellett egyes fejezetek bevezetésében olyan „narrációkat” is használ, amelyek jó anyagot szolgáltatnak az ige hirdetéshez, a katekézishez és a lelkipozáshoz; vitás kérdésekben kiegyensúlyozott; végül pedig egyszerre jó református és ökumenikus is.

3. Ennek a kézikönyvnek az egyik erőssége a szerzők pedagógiai-didaktikus eljárása: a vallástudomány és a dogmatika súlyos témáinál nem egyszerűen leíró módszert alkalmaznak, hanem az olvasót számos kérdéssel ostromolják, és már-már a falhoz szorítják. (Volt itt egyszer nálunk egy vendégelőadó, aki nagyon hosszadalmasan beszélt valamilyen apologetikus témáról, úgyhogy kiszaladt az időből. És bár a hallgatóság már nagyon kíváncsi volt az ebédhez jutni, ő még felszólította a diákjainkat, hogy kérdezzenek. Egy-két udvarias kérdés után csend lett. Az előadó pedig tovább unszolt minket: Nyugodtan kérdezzenek, mert nekem még nagyon sok válaszom van...) Van den Brink és Van der Kooi professzorok nem kész válaszokat vágnak az olvasó fejébe, hanem fontos és mély értelmű kérdéseket tesznek fel. Már említettem, hogy a könyvnek mind a tizenhat fejezete célkitűzések felsorolásával indít. Ezek a célkitűzések tulajdonképpen mind-mind ilyen kérdések, amelyeket aztán az illető fejezet részletesen taglal.

4. Az új németalföldi dogmatika másik erőssége a kérdések többirányú megközelítése. Ezt is kiemeli Visky Béla előszava, amikor aláhúzza, hogy a szerzők által követett módszer az általános emberi tapasztalat és gondolkodás irányából halad a tulajdonképpeni keresztyén teológia felé. Alapvetően barthiánus látásmódja mellett eltökélten kutatja az evangéliumi üzenet „kapcsolópontjait” az emberi egzisztencia valamennyi dimenziójában, a gondolkodásban és tapasztalatban épp-

úgy, mint a világvallásokban és a kultúra valamennyi létértelmező funkciójában. Így például a kinyilatkoztatás kérdését nem a Szentírás mint a kijelentés forrása felől vezeti be, hanem – majdnem schleiermacheri módon! – a Szentlélek által munkált emberi tapasztalásból kiindulva. A Szentírás (a Biblia) kérdése nem is az alapoknál, hanem – nekünk, magyar reformátusoknak idegen módon – csak a könyv végén, a krisztológiát, a szoterológiát és a pneumatológiát követően, az ekleziológia és az eszkatológia előtt kap helyet. A bűn nem pusztán relacionális fogalom, hanem mielőtt erről mint bibliai kulcsfogalomról beszélne, a „sérült lét”, az emberi gonoszság filozófiai alapjait mutatja be.

5. Apropó, *kapcsolópont*: nálunk éppen száz évvel ezelőtt vált nemcsak ismertté, hanem egyből uralkodó szemléletté a barthi teológia, amely hevesen küzdött minden úgynevezett „kapcsolópont” ellen. A németalföldi rendszeres teológusok csak részlegesen ismerték el Barth igazát, így náluk a modern világ és az emberi egzisztencia minden dimenziója hangsúlyosabb. Negyven évvel ezelőtt olvastam az *In de waagschaal* című folyóiratban szemléletes – és ironikus – jellemzést a barthi teológiáról. A szerző Barth dogmatikáját hatalmas, szép és arányosan megépített kastélyhoz hasonlította, szép tornyokkal, díszes ablakokkal és ornamentikával. De ha az ember ezt az épületet körbejárva a bejáratot kereste, ott, ahol a kapunak kellett volna lennie, csak ezt a feliratot találta: Nein! Nos, tisztesség ne essék, ha szólok: ez a monumentális mai dogmatika ugyancsak hatalmas épület, de inkább egy rengeteg bejáraton át megközelíthető bevásárlóközpontozáshoz hasonlít, például a híres-hírhedt utrechti Hoog-Katharijnéhez. Azt, aki benne jár, lenyűgözik a méretek, a színes forgatag, a modern tömegtájékoztató és tömegközlekedés változatos formái, de könnyen el is téved benne... Az elmúlt novemberben németalföldi barátommal sokáig kóvályogtunk, amíg meglettük azt az utat, amelyik az utrechti dómhoz vezet.

6. A kevésbé avatott olvasót lehet, hogy zavarni fogja a gyakori bibliográfiai utalás különböző németalföldi, amerikai és más külföldi szakirodalomra. Sok magyar olvasónak (véleményem szerint a többségnek) az említett szerzők és művek jó része ismeretlen. Tanulságosabb lett volna utalások helyett ezeknek az említett műveknek a tartalmi üzenetét vagy néhány fontos gondolatát kiemelni. A röviden odavetett utalás nem kíváncsiságra, továbbolvasásra sarkall, hanem csak felesleges szégyenérzetet kelt: Nahát, még ezt sem ismerem...

7. Hasonlót mondhatunk a könyv végén található pedagógiai célzatú feladatokról és gyakorlatokról. Ezekről először is el kell mondanunk: kár, hogy nem az egyes fejezetek élén állnak, mint az eredeti könyvben, hanem csak mintegy

függelékben. De azért így is nagyon hasznosak. De még hasznosabbak lennének, ha a bennük említett élethelyzeti példákat és illusztrációkat nem a nyugat-európai vagy németalföldi világból, hanem közép-európai és magyar környezetből merítették volna. Nálunk hiába kap a fiatal olvasó ilyen feladatot: kérdezz meg a környezetedből egy muzulmán embert... Viszont a magyar kultúra is nyújt éppen elég irodalmi, művészeti vagy zenei illusztrációt egy-egy vallásos téma fellevezéséhez.

8. És végül hadd szóljak pár szót a magyar fordításról. A fordítás akkor jó, ha azt az ember úgy olvassa és úgy érti, mintha a célnyelven fogalmazták volna meg. A mi esetünkben ez sajnos gyakran nem így van. A PDF-változatban széljegyzetekben jelöltem meg jó néhány melléfogást vagy hibát. Most ezeket nem idézem. Csak két ismétlődő hibára hívom fel a hallgatóság figyelmét: a) A fordítók gyakran szót szóval fordítanak, ahelyett, hogy a gondolatokat „magyar zubbonyköntöskébe” (Szenczi Molnár Albert) öltöztetnék. b) Túl gyakran használnak idegen szavakat, akkor is, ha van helyette megfelelő magyar szó.

Sok bába között elvész a gyermek – mondja egy ismert magyar közmondás (Zu viele Köche verderben den Brei). Hét ember végezte a fordítás fáradságos munkáját, de az eredmény az, hogy az eredeti gondolat íve, lendülete megtörik. Nos, hadd mondjam el, az elmúlt hetekben egy másik, frissen megjelent magyar dogmatikai kézikönyvet is lapozgattam, amelynek a terjedelme szintén 900 lap. A két vaskos kézikönyvvel úgy jártam, mint Páskándi Géza költőnk a Bibliával. Ötven évvel ezelőtt, amikor a ma használatos magyar bibliafordítás első változata megjelent, az *Új Írás* című folyóirat körkérdést intézett a legismertebb akkor élő magyar írókhoz: „Mi a véleménye az új bibliafordításról, összehasonlítva azt Károli Gáspár klasszikus fordításával?” (Károli hatte bei den Magyaren den Rang der Statenvertaling.) Költőnk valahogy ilyenformán válaszolt: A fordítóbizottság által elkészített új fordítás lehet, hogy tudományos-nyelvészeti szempontból jobb, és közelebb van a Biblia eredeti nyelveihez. De én Károlit mégis jobban szeretem. Nem azért, mert megszoktam, hanem azért, mert érezni rajta: itt a fordító nem pusztán filológiai tudását vetette be, hanem teljes szívvel-lélekkel, hitének kitartó lendületével fordított.

Példának csak egy „nyögvenyelős” mondatot idézek: „[Richard Mullernek] az a kísérlete, hogy cáfolja Barthnak és követőinek ezzel kapcsolatos kritikáját, nélkülözi ennek lényegét: ti. ez által a beosztás által a szentháromságtan akaratlanul is elszigetelődik az istentan egésztől, aminek köszönhetően az istentan egy ’általános’ alapon nyugszik.”

9. Mindezek dacára ajánlom ezt a dogmatikai kézikönyvet minden hallgatónak és lekipásztornak. Egyrészt irigylem a mai diákokat, mert olyan jól el vannak látva magyar nyelvű teológiai irodalommal. Mi vékony, írógépen sokszorosított kurzusokból, saját jegyzeteinkből készültünk a vizsgákra. Hiszen semmi vallásos és teológiai könyvet nem nyomtattak – a Biblián, az énekeskönyvön és a Heidelbergi Kátén kívül. Másrészt sajnálom is a mai diákokat, mert mostantól kezdve (hogy e mellett a holland kézikönyv mellett Gaál Botond professzor ezeroldalas dogmatikája is megjelent) kétszer annyit kell vizsgákra olvasniuk. Mégis ehhez az olvasáshoz szívből kívánok türelmet és bátorságot.